

ФІЛОЛОГІЯ ЯК ЖИТТЯ (до 80-річчя від дня народження професора О. М. Мороховського)

*Прощай, размах крыла расправленный,
Поleta вольное упорство,
И образ мира, в слове явленный,
И творчество, и чудотворство.*
Б. Пастернак

Восени минулого року наш університет вшановував пам'ять видатного вченого, доктора наук, професора Олександра Миколайовича Мороховського, який присвятив своє життя філології; точніше, для нього філологія і виступала способом буття. Олександр Миколайович (1930–1994 рр.) народився 9 листопада 1930 р. у м. Коростень, що на Житомирщині, в сім'ї інженера-будівельника, який працював на залізниці, а мати майбутнього професора була домогосподаркою і справжньою берегинєю сімейного вогнища. Сім'я часто переїжджала, аж поки не оселилася на Донбасі. Середню школу Олександр Миколайович закінчував на Донеччині, у м. Волновасі. Студентські роки О. М. Мороховського минули в Північній Пальмірі, де з 1948 до 1953 р. він навчався на англійському відділенні перекладацького факультету Ленінградського державного педінституту іноземних мов, а потім, з 1953 до 1956 р., в аспірантурі – на кафедрі теорії та історії англійської мови престижного Ленінградського (зараз Санкт-Петербурзького) державного університету ім. А. Жданова, де і захистив кандидатську дисертацію з проблематики простого минулого часу в історії англійської мови. Поштовхом в науковому житті О. М. Мороховського була своєрідна класика англістики, те, що надалі стало для нього надійною базою дослідницької грамотності та компетентності, а також непохитних принципів наукової порядності. Саме в аспірантурі зав'язалися багаторічні дружні стосунки з тими, хто пізніше ввійшов до філологічної еліти радянського і пострадянського простору, – Михайлом Васильовичем Нікітіним, Оленою Миколаївною Стариковою та іншими.

Після завершення аспірантури Олександра Миколайовича разом із дружиною, Емілією Яківною, з якою він познайомився ще у студентські роки, було направлено до Узбекистану, де подружжя працювало протягом 9-ти років у Самаркандському державному університеті ім. Алішера Навої. Там Олександр Миколайович пройшов майже всі університетські сходинки – був спочатку старшим викладачем, потім завідувачем кафедри англійської філології, а потім деканом факультету іноземних мов, який власне і створив. Саме у Самарканді перетнулися життєві дороги О. М. Мороховського і відомого у теперішній час українського романіста, Лева Михайловича Мінкіна. Там почалися гарні творчі стосунки Олександра Миколайовича з видатним вітчизняним стилістом, професором Валерією Андріївною Кухаренко, яка неодноразово, на запрошення О. М. Мороховського, читала в СДУ лекції і виступала на конференціях. Цікавою була й індонезійська сторінка життя О. М. Мороховського, коли він з жовтня 1960 р. по листопад 1961 р. перебував у відрядженні в м. Джакарта, де очолював створене за його безпосередньою участю відділення російської філології в університеті “Індонезія”.

Усередині 60-их років Олександра Миколайовича запрошують до Києва і з того часу його професійне життя вже повністю пов'язане з Україною, з нашим університетом, тоді ще Київським державним педагогічним інститутом іноземних мов. Тут працював О. М. Мороховський з жовтня 1965 р. до 28 березня 1994 р. (коли пішов з життя), спочатку доцентом кафедри англійської

філології, а далі, з часу створення кафедри лексикології та стилістики англійської мови (жовтень 1971 р.), завідувачем цієї кафедри. Він викладав курси історії англійської мови й стилістики студентам та слухачам ВПК, вів практичні заняття з англійської мови, розробив цілком новий курс – інтерпретація тексту. Досліджував проблематику історії англійської мови, історичної граматики, історичної фонології, теоретичної фонетики (у 1969 р. випустив навчальний посібник з цієї дисципліни), лексикології та фразеології англійської мови, фonomорфології (зокрема моносилабів), структурної і функціональної стилістики, загальні питання структуральної лінгвістики, інтерпретації тексту, передусім художнього, лінгвістики тексту, зокрема в діахронічному аспекті, історичної жанрології, лінгвокультурології, що широко апробував на численних наукових конференціях та в наукових статтях. Проф. О. М. Мороховський заклав підвалини наукової школи синхронних та діахронних стилістичних досліджень в українській германистиці, що знайшло своє відображення в колективному кафедральному навчальному посібнику (1984 р.) і підручнику (1991 р.) зі стилістики англійської мови, який і досі залишається базовим в українських вищих навчальних закладах. Приділяв багато уваги лінгводидактичним аспектам викладання теоретичних мовних дисциплін – тому, що наразі називають педагогічною стилістикою, лексикологією тощо, а також практичним основам лінгвостилістичного аналізу та інтерпретації текстів різних жанрів і стилів.

У 1981 р. Олександр Миколайович захистив в КНУ імені Тараса Шевченка докторську дисертацію “Слово і речення в історії англійської мови” і випустив однойменну монографію (1980 р.), хоча справжнього докторського рівня він досяг значно раніше. Підготував одного доктора і 30 кандидатів наук. Довгий час був членом спеціалізованої вченої ради нашого університету.

Ці відомості хоча й окреслюють життєвий і професійний шлях проф. О. М. Мороховського, безперечно не передають суті його особистості. Олександр Миколайович був прекрасним філологом, людиною енциклопедичних знань, талановитим організатором науки. Він мав фантастичне почуття гумору і вроджений талант лектора. Спектр наукових інтересів ученого досить точно передає назва конференції, проведеної кафедрою на його честь, – “Слово й текст у просторі культури”.

Свого часу академік Ю. С. Степанов увів у лінгвістичний обіг поняття образу мови, маючи на увазі відрефлексоване уявлення про мову, її мінливий образ, що відбиває еволюцію поглядів на мову в контексті зміни “стилів наукового мислення”. Науковий шлях професора О. М. Мороховського може слугувати своєрідною ілюстрацією вектору трансформацій цього образу – розширення його меж від слова, речення до тексту та занурення традиційно синхронних студій у діахронію. Помітними віхами на цьому шляху були революційні для його часу дослідницькі акценти на стилістиці тексту і діахронічній жанрології.

Статті, представлені у цьому номері Вісника КНЛУ, прямо чи опосередковано розвивають ті ідеї О. М. Мороховського, які стосуються питань мовної еволюції і картини світу, проблематики лексичного значення в контексті теорії номінації, функціональних аспектів мовних одиниць, риторичного виміру комунікації, підвалин художньої образності та символіки, зокрема у їх текстовому вимірі, окремих питань лінгвокультурології і лінгвопсихології тощо. Практично кожна зі статей містить родзинку новизни, чи то щодо звичного розмежування виражальних засобів і стилістичних прийомів, чи щодо нових різновидів образності або первісної метафори, чи то стосовно іконічних виявів художнього символізму, окремих сторін когнітологічних розвідок мови, тексту та дискурсу. Це наша данина пам’яті Олександра Миколайовича Мороховського, філолога за світоглядом, за покликанням і за способом життя.

Воробйова О. П.,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри лексикології
і стилістики англійської мови
імені професора Мороховського О. М.